

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Využívání půdy k udržitelné produkci potravin a ekosystémovým službám

(průzkumné stanovisko na žádost estonského předsednictví)

(2018/C 081/10)

Zpravodaj: **Roomet SÕRMUS**

Konzultace	Dopis předsedy vlády Estonské republiky ze dne 17. března 2017
Právní základ	Článek 304 Smlouvy o fungování Evropské unie
Rozhodnutí předsednictva	28. 3. 2017
Odpovědná specializovaná sekce	specializovaná sekce Zemědělství, rozvoj venkova, životní prostředí
Přijato ve specializované sekci	3. 10. 2017
Datum přijetí na plenárním zasedání	18. 10. 2017
Plenární zasedání č.	529
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	126/0/2

1. Závěry a doporučení

1.1. Rozhodující význam pro udržitelné využívání a ochranu zemědělské půdy by měl společný referenční rámec EU za účelem sledování pokroků ve shromažďování a využívání údajů. Tento rámec by mimoto mohl sloužit k definování dobrého stavu půdy, k určení jednotné terminologie a harmonizovaných kritérií pro monitorování a ke stanovení priorit a různých politických opatření pro dosažení dobrého stavu půdy.

1.2. Ztráta zemědělské půdy v důsledku degradace půdy, opouštění půdy, změny klimatu a urbanizace představuje značný problém ve všech členských státech. EHSV tudíž navrhuje aktualizovat stávající rámec EU s cílem chránit v členských státech zemědělskou půdu, jež je cenná pro produkci potravin a pro poskytování ostatních ekosystémových služeb, a úrodnost této půdy a současně zlepšit monitorování a poskytovat spolehlivé informace.

1.3. Zvláštní úlohu při poskytování ekosystémových služeb mají jakožto vlastníci a uživatelé zemědělské půdy zemědělci, což musí být uznáno a podporováno. Půda zajišťuje nejdůležitější ekosystémové služby, představuje základ pro velkou část celosvětové produkce potravin a je nezbytná pro produkci biomasy. Půda uchovává uhlík a přispívá tak ke zmírňování změny klimatu.

1.4. Modernizace společné zemědělské politiky (SZP) by mimo jiné měla být i nadále zaměřena na ochranu zdraví a úrodnosti zemědělské půdy a jiných půd, což je bezpodmínečně nutné pro udržení a další zvyšování produktivity a udržitelnosti zemědělství.

1.5. V souladu s dohodami o klimatu by měly být podporovány stávající a nové iniciativy s cílem vyvážit koloběh uhlíku v půdě tak, aby neohrožoval produkci potravin. EHSV navrhuje, aby do opatření v rámci politiky EU byly začleněny zásady udržitelného hospodaření s půdou s cílem zvýšit obsah uhlíku v půdě. Je třeba podporovat mimo jiné produkci biomasy, a to zlepšením přístupu k vodě a dalších faktorů týkajících se půdy (např. struktury a provzdušňování půdy, dostupnosti

živin, hodnoty pH, biologické aktivity půdy), obzvláště šetrným obděláváním, pastvinářským hospodařením a udržitelným hospodařením se zelenými plochami a integrovanou zemědělskou produkcí za použití osvědčených postupů z oblasti biozemědělství a konvenčního zemědělství, jako je např. střídání plodin, pěstování bobovitých rostlin, recyklace bioodpadu, kompostování nebo také vytváření zimního rostlinného pokryvu na polích. S půdami bohatými na uhlík a travními porosty je třeba hospodářit udržitelným způsobem, aby se podpořilo pohlcování uhlíku půdou a rostlinami.

1.6. Členské státy by měly být podněcovány a motivovány k přijímání vhodných opatření na ochranu půdy rovněž v rámci druhého pilíře SZP.

1.7. V zájmu udržitelného využívání země a půdy je třeba podporovat další investice do technologií šetrných k životnímu prostředí a klimatu a do systémů na zkvalitnění půdy.

1.8. Je třeba podporovat zemědělství založené na znalostech (tj. přesné zemědělství a agroekologické přístupy). Potenciál přesného zemědělství šetrného ke zdrojům, půdě a životnímu prostředí se rozvíjí prostřednictvím integrace údajů o půdě, hnojivech, pesticidech, počasí a výnosu, což vyžaduje mimo jiné lepší dostupnost využitelných údajů obsažených ve vnitrostátních databázích a větší mobilitu a uživatelskou přívětivost, přičemž platí zásada, že by údaje, které zemědělci vytvoří, měly zůstat jejich vlastnictvím. Předpokladem pro to je, aby zemědělci měli přístup k internetu a využívali informační a komunikační technologie.

1.9. Při tvorbě politiky a při rozhodování v oblasti využívání půdy by měly být ve větší míře využívány údaje o půdě. Zároveň je třeba zlepšit kvalitu a dostupnost údajů o půdě, zejména v oblastech, v nichž nebyl doposud prováděn dostatečný výzkum. Na úrovni EU musí být schváleno harmonizované monitorování půdy.

1.10. V rámci celého vzdělávacího systému musí být zvyšováno povědomí o významu půdy. Za tímto účelem by měly být použity moderní pedagogické prostředky a téma půdy by mělo být zahrnuto do osnov jednotlivých úrovní vzdělávání.

1.11. Důležitou úlohu hrají i opatření týkající se zvyšování informovanosti zemědělců o půdách a správné zemědělské praxi. V tomto ohledu je obzvláště důležité spolupůsobení poradenských služeb.

2. Úvod

2.1. Stanovisko EHSV bylo vypracováno na žádost estonského předsednictví a jeho cílem je zdůraznit rozhodující význam udržitelného využívání země ⁽¹⁾ a půdy ⁽²⁾ pro produkci potravin a poskytování ekosystémových služeb.

2.2. Výbor v něm na žádost estonského předsednictví zkoumá, jak se problematika zemědělské půdy řeší v různých oblastech politiky EU. Zamýšlí se rovněž nad tím, co mohou tvůrci politiky a podniky v EU udělat, aby podpořili udržitelné a účinné využívání půdy, tedy zdroje, který je nezbytný pro produkci potravin a poskytování ostatních ekosystémových služeb.

2.3. EU má v současné době mnoho pravidel pro ochranu půdy. Přestože různé politiky EU přispívají k ochraně a udržitelnému hospodaření se zemědělskou půdou, ochrana půdy není obvykle jejich hlavním cílem. EHSV se domnívá, že nastal vhodný okamžik, aby se začalo diskutovat o tom, jak by bylo možné lépe koordinovat různá opatření na úrovni EU.

⁽¹⁾ Zemí se rozumí část zemského povrchu, která není pokryta vodou.

⁽²⁾ Půdu lze definovat jako svrchní vrstvu zemské kůry, kterou tvoří minerální částice, organická hmota, voda, vzduch a živé organismy. Je to rozhraní mezi zemí, vzduchem a vodou a obsahuje většinu biosféry. (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231>).

2.4. EU i členské státy musí založit tvorbu svých politik na cílech udržitelného rozvoje⁽³⁾, které na období do roku 2030 stanovila OSN. Mezi tyto cíle patří podpora ekosystémů, boj proti desertifikaci, zastavení zhoršování stavu a degradace půdy a zvrácení tohoto trendu, udržitelné nakládání s přírodními zdroji a jejich účinné využívání a začlenění opatření týkajících se změny klimatu do vnitrostátních politik, strategií a plánů. Nezbytným předpokladem pro udržitelné zemědělství a produkci potravin je ochrana zemědělské půdy a udržitelné využívání půdy, která představuje omezený a v zásadě neobnovitelný zdroj.

2.5. Vznikla navíc řada iniciativ⁽⁴⁾ zaměřených na podporu udržitelného hospodaření s půdou a na zvyšování povědomí o důležité úloze zemědělské půdy pro potravinové zabezpečení a zmírnění změny klimatu.

2.6. EHSV pak také upozorňuje na koncepci planetárních mezí. Její pomocí by bylo možné stanovit ekologické hranice, jež lidstvo nesmí překročit, pokud nechce poškodit životní prostředí. Konstatuje, že tři z devíti planetárních mezí (změna klimatu, ztráta biologické rozmanitosti a koloběh dusíku) již byly překročeny⁽⁵⁾. Výbor si je zároveň vědom toho, že celosvětové potravinové zabezpečení představuje naléhavou výzvu, již Evropa musí v rámci své globální odpovědnosti brát vážně.

3. Hlavní problémy využívání země a půdy ve vztahu k zemědělské produkci

3.1. Celosvětová poptávka po potravinách se bude v následujících desetiletích zvyšovat. Zemědělskou půdu tak bude v některých oblastech světa nutno obdělávat ještě intenzivnějším způsobem, což by, nebude-li se půda využívat na základě ekologických kritérií, mohlo mít negativní dopady na půdu a na prostředí v širším slova smyslu. Aby byly zajištěny odpovídající dodávky potravin, musí být zachována produktivita dostupné zemědělské půdy a úrodnost z biologického, chemického a fyzikálního hlediska.

3.2. Stanovisko EHSV Udržitelnější potravinové systémy⁽⁶⁾ popisuje důsledky nevhodných zemědělských postupů v oblasti produkce potravin: ztrátu biologické rozmanitosti, degradaci půdy, znečištění vody a ovzduší a emise skleníkových plynů. Proto je třeba zajistit, aby tyto zdroje byly využívány účinně a udržitelně, a byly tak zachovány dodávky potravin. To musí být rovněž součástí komplexní politiky v oblasti potravin, jak se uvádí v připravovaném stanovisku EHSV Příspěvek občanské společnosti k vypracování komplexní politiky EU v oblasti potravin.

3.3. Změna klimatu má důsledky i pro dostupnost základních přírodních zdrojů – vody a půdy. Přestože byla proti změně klimatu přijata řada opatření, obsah uhlíku v půdě podle údajů o povrchové vrstvě půdy každý rok klesá. Další údaje z hlubších vrstev by však daný trend ukázaly realističtěji.

3.4. Evropská agentura pro životní prostředí (EEA) ve své zprávě nazvané „Evropské životní prostředí – stav a výhled 2015“⁽⁷⁾ varuje, že ekosystémové služby půdy – včetně produkce potravin, ochrany biologické rozmanitosti a ukládání uhlíku, vody a živin v půdě – jsou stále více ohroženy. Hlavními problémy uvedenými ve zprávě jsou podle jednotlivých regionů eroze půdy, ztráta organických látek v půdě, kontaminace a záборы půdy, urbanizace, opouštění půdy a důsledky stále intenzivnější zemědělské výroby pro přírodní a polopřírodní stanoviště. K obecně uznávaným hrozbám pro půdu patří také ztráta úrodnosti.

⁽³⁾ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

⁽⁴⁾ Mezi tyto iniciativy patří například International Decade of Soils, partnerství v oblasti půdního hospodářství (Global Soil Partnership) Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO), francouzská iniciativa 4 %: Soils for Food Security and Climate, evropská občanská iniciativa „People4Soil“ atd.

⁽⁵⁾ J. Rockström, a kol., 2009, „Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, Ecology and Society“ [Planetární meze: zkoumání prostoru pro bezpečné působení lidstva, ekologie a společnosti], sv. 14, <https://www.consecol.org/vol14/iss2/art32/main.html>

⁽⁶⁾ Úř. věst. C 303, 19.8.2016, s. 64.

⁽⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>

4. Problematika zemědělské půdy v různých oblastech politiky EU

4.1. Zpráva vypracovaná pro Evropskou komisi analyzovala opatření 28 členských států EU na ochranu půdy⁽⁸⁾. V rámci analýzy bylo identifikováno 35 opatření politiky ochrany půdy na úrovni EU a 671 takovýchto opatření na úrovni členských států. Opatření na úrovni EU zahrnují strategické dokumenty, směrnice, nařízení a různá průvodní opatření. Tři čtvrtiny vnitrostátních opatření tvoří především závazná pravidla.

4.2. Různorodost opatření v členských státech představuje příležitost lépe se zabývat problematikou půdy v celé její složitosti, ale také zlepšit koordinaci. Právo EU zčásti nabízí cenná a přísná pravidla týkající se ochrany půdy, tento systém má však určité slabiny. Vnitrostátní politiky nestačí k překlenutí mezer v právních předpisech EU pro ochranu půdy a pravidla se v jednotlivých zemích značně liší.

4.3. Sedmý akční program pro životní prostředí, který je v platnosti od začátku roku 2014, uznává, že degradace půdy je vážný problém, a stanoví pro EU cíl do roku 2020, jímž je dosažení udržitelného hospodaření s půdou a odpovídající ochrany půdy a pokrok v sanaci kontaminované půdy. EU a její členské státy se rovněž zavázaly, že posílí opatření proti půdní erozi a zvýší množství organické hmoty v půdě.

4.4. Mezi opatření EU, jež lze považovat za relevantní, pokud jde o ochranu půdy, a relativně účinná, patří mimo jiné: směrnice o průmyslových emisích, směrnice o odpovědnosti za životní prostředí a předpisy o ochraně vody (rámcová směrnice o vodě), směrnice o dusičnanech, systém podmíněnosti SZP a normy dobrého zemědělského a environmentálního stavu. Situaci v oblasti půdy by však mohlo zlepšit ještě účinnější provádění těchto opatření, a sice kdyby byly flexibilně zohledněny místní podmínky a kdyby jednotlivá opatření byla vzájemně lépe koordinována.

4.5. Problematiku ochrany půdy lze řešit i využíváním různých finančních podpor dostupných prostřednictvím Fondu soudržnosti, Evropského fondu pro regionální rozvoj a programů LIFE+ a Horizont 2020.

4.6. Přímé platby v rámci prvního pilíře SZP, které se vztahují na přibližně 90 % využívané zemědělské půdy v EU, jsou významnou ekonomickou pobídkou při rozhodování zemědělců o využívání půdy a o hospodaření s půdou. Přímé platby jsou striktně spjaty se zachováním dobrého zemědělského a environmentálního stavu zemědělské půdy a plněním požadavků na podmíněnost a ekologizaci podle základních nařízení SZP. Členské státy zde mají určitý prostor pro rozhodování. Na 30 % přímých plateb se vztahují environmentální požadavky, jejichž cílem je zlepšení kvality půdy, ochrana biologické rozmanitosti a podpora ukládání oxidu uhličitého⁽⁹⁾. Důležité je zajistit, aby výhody ekologizace nebyly zbaiveny účinku nadměrnou byrokracií při provádění opatření.

4.7. Programy rozvoje venkova nabízejí členským státům v rámci druhého pilíře SZP také možnost provádět opatření EU na ochranu půdy, jež jsou zvláště přizpůsobena místním specifikům v jednotlivých členských státech.

4.8. Řada plánovaných legislativních iniciativ (například balíček týkající se klimatu a energetiky, nařízení o zahrnutí emisí skleníkových plynů a jejich pohlcování v důsledku využívání půdy, změn ve využívání půdy a lesnictví (LULUCF), nařízení o sdílení úsilí atd.) by také mohla nabídnout návrhy ohledně ochrany půdy a ohledně zmírnění změny klimatu a přizpůsobení se jejím dopadům.

4.9. Pro problematiku ochrany půdy je rovněž velmi důležitá modernizace nařízení EU o hnojivech (byla projednávána ve spojitosti s balíčkem týkajícím se oběhového hospodářství), která zajistí snadnější používání organických hnojiv a hnojiv na bázi odpadů. Recyklovaný materiál, který má být používán jako přípravek na zlepšení půdy nebo jako hnojivo, by však neměl obsahovat nebezpečné látky (xenobiotika). Přestože návrh Komise stanoví mezní hodnoty pro koncentrace

⁽⁸⁾ Updated Inventory and Assessment of Soil Protection Policy Instruments in EU Member States (Aktualizovaný přehled a posouzení nástrojů politiky ochrany půdy v členských státech EU), <http://ecologic.eu/14567>

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening_cs

škodlivých látek v minerálním či organickém hnojivu, jsou i nadále zapotřebí nová, čistá technická řešení pro výrobu hnojiv a pomocných půdních látek, jež jsou pro využívání půdy nezávadné, aniž by byla negativně ovlivněna primární produktivita. EHSV ve svém stanovisku vítá iniciativu Komise a poukazuje na to, že úrodnost a ochrana půdy jsou klíčové cíle přezkumu nařízení ⁽¹⁰⁾.

5. Návrhy na podporu udržitelného využívání půdy jakožto základního zdroje pro produkci potravin a poskytování ekosystémových služeb v Evropské unii

5.1. Rozhodující význam pro udržitelné využívání a ochranu zemědělské půdy by měl společný referenční rámec EU za účelem sledování pokroků ve shromažďování a využívání údajů. Tento rámec by mimoto mohl sloužit ke stanovení jednotné terminologie, definice dobrého stavu půdy, priorit, kritérií pro monitorování při zohlednění různých půdních a klimatických podmínek a také ke stanovení různých politických opatření pro dosažení dobrého stavu půdy. Je to nutným předpokladem pro řádné posouzení půdních podmínek a pro přijetí nezbytných opatření.

5.2. Ztráta zemědělské půdy v důsledku degradace půdy, opouštění půdy, změny klimatu a urbanizace představuje značný problém ve všech členských státech. Stále více zemědělské půdy mizí a místo ní se objevují umělé plochy. V letech 2006 až 2012 bylo v evropských zemích ročně zabráno přibližně 107 000 hektarů. Pokud jde o typ půdy, nejčastěji se v umělé plochy měnily orná půda a trvale využívaná pole a dále pastviny a smíšené zemědělské pozemky ⁽¹¹⁾. EHSV tudíž navrhuje aktualizovat stávající rámec EU s cílem chránit v členských státech zemědělskou půdu, jež je cenná pro produkci potravin a pro poskytování ostatních ekosystémových služeb, a úrodnost této půdy. Za tímto účelem by mělo být vytvořeno více technických řešení, aby bylo umožněno lepší monitorování a aby byly poskytovány spolehlivé informace.

Společná zemědělská politika Evropské unie

5.3. Za účelem modernizace SZP by v nadcházejícím programovém období mělo být zajištěno účinné a udržitelné hospodaření se zemědělskou půdou. Cílem by mimo jiné měla i nadále být ochrana zdraví a úrodnosti zemědělské půdy a jiných půd, což je bezpodmínečně nutné pro udržení a další zvyšování produktivity a udržitelnosti zemědělství.

5.4. V rámci ekologizačních opatření spadajících pod první pilíř SZP by měla být nalezena lepší řešení pro zlepšení stavu půdy. V první řadě by mělo být podporováno střídání plodin s využitím bobovitých rostlin nebo různých druhů trav. Diskuse o efektivitě ekologizace se soustředí zejména na problematiku biologické rozmanitosti, ale větší důraz než doposud by měl být kladen na pozitivní dopad pěstování bobovitých rostlin na úrodnost půdy ⁽¹²⁾.

5.5. Zemědělství nejenže produkuje kvalitní potraviny, nese rovněž odpovědnost za biologickou rozmanitost a za otevřenou krajinu. Hraje též významnou úlohu v oblasti přizpůsobování se změně klimatu a jejího zmírnění. Poskytování veřejných statků je zajišťováno především opatřeními zaměřenými na udržitelné hospodaření s přírodními zdroji, jež přináší přidanou hodnotu a zabývá se dopadem zemědělství na půdu, vodu a biologickou rozmanitost.

5.6. Členské státy by měly být podněcovány a motivovány k tomu, aby v rámci druhého pilíře SZP přijímaly opatření na ochranu půdy, což by jim přineslo maximální flexibilitu, pokud jde o to, jak zohlednit místní poměry, rozdílné podmínky (včetně typu půdy) a konkrétní problémy.

5.7. EHSV vyzývá Evropskou komisi, aby více než doposud zohledňovala specifické návrhy členských států týkající se zlepšení kvality půdy a jejího udržitelnějšího využívání (například podporou vápnění s cílem bránit acidifikaci půdy nebo zavlažováním a odvodňováním s cílem bojovat proti nedostatečnému nebo nadbytečnému obsahu vody v půdě). Při hospodaření s organickými půdami by neměla být vyloučena žádná možnost, nýbrž by pro ochranu půdy a péči o půdu měla být k dispozici různá opatření.

⁽¹⁰⁾ Stanovisko EHSV věnované tématu hnojiv, Úř. věst. C 389, 21.10.2016, s. 80.

⁽¹¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/land-take-2/assessment-1>

⁽¹²⁾ Rhizobia, bakterie, jež jsou aktivní v kořenových hlízách mnoha druhů bobovitých rostlin (jetel, komonice, vlíčí bob, hrách, fazole atd.), jsou nejdůležitějšími organismy zapojenými do vázání dusíku, který je velmi důležitý pro zachování úrodnosti půdy.

5.8. V zájmu udržitelného využívání země a půdy je třeba prosazovat další investice do technologií šetrných k životnímu prostředí a klimatu. Aby byla zajištěna udržitelná produkce potravin, mělo by být podporováno zemědělství založené na znalostech (včetně přesného zemědělství a agroekologických přístupů), čímž bude zabezpečeno, že zemědělské prostředky budou využívány ve správném množství, na správném místě a ve správný čas. Obrovský význam má zlepšení biologické aktivity přidáním organických materiálů a dosažení vyváženosti živin v půdě – nadměrné hnojení přináší ekologická rizika v důsledku možného úniku živin, přičemž nedostatek živin snižuje úrodnost půdy. Mimoto je třeba dbát na dodržování Liebigova zákona minima⁽¹³⁾, neboť chybí-li nějaká konkrétní živina (jako např. fosfor), zvyšuje se riziko úniku ostatních živin.

5.9. Důležitou a často klíčovou úlohu při využívání půdy hrají hospodářská zvířata, neboť podporují koloběh živin, zachování úrodnosti půdy⁽¹⁴⁾ a ukládání uhlíku. V EU existuje mnoho zemědělské půdy, včetně travních porostů, která je vhodná pouze ke spásání hospodářskými zvířaty či pro produkci travní píce, takže v některých oblastech musí být i nadále podporována živočišná výroba, aby zemědělci tuto půdu neopustili. Praxe, která je v některých částech EU velmi rozšířena, tedy udržovat trvalé travní porosty pouze sečením, nenabízí alternativu k pastvinářství – ani s ohledem na produkci potravin, ani pokud jde o účinné využívání zdrojů nebo půdy. Proto musejí být v rámci SZP přijata opatření zajišťující rentabilitu chovu hospodářských zvířat v různých regionech EU a nalezena řešení, která umožní aktivní a udržitelné využívání půdy pro produkci potravin.

5.10. V některých regionech EU představují velký problém zastaralé zemědělské odvodňovací systémy. Proto je třeba – a to také vzhledem ke změně klimatu – klást větší důraz než doposud na dlouhodobé investice do zemědělské infrastruktury, například do modernizace odvodňovacích systémů, s cílem zachovat využívání zemědělské půdy k produkci potravin a udržet úrodnost půdy.

Využívání půdy a ekosystémové služby

5.11. Hodnocení ekosystémů k miléniu⁽¹⁵⁾ v roce 2005 definuje ekosystémové služby jako ekologické, sociální a ekonomické statky poskytované ekosystémy. Utváření půdy je ekosystémová služba a nutný předpoklad pro veškeré ostatní ekosystémové služby, jako je produkce potravin. Udržitelná produkce potravin je tedy nemyslitelná bez ochrany půdy.

5.12. Při poskytování ekosystémových služeb hrají zásadní úlohu zemědělci, což musí být uznáno a podporováno. Nejdůležitější ekosystémové služby zajišťuje půda⁽¹⁶⁾. Je zdrojem života pro mikroby, rostliny a zvířata a je důležitou zásobárnou biologické rozmanitosti. Filtruje vodu a uchovává vodu nezbytnou pro růst rostlin, reguluje záplavy, uchovává živiny a zprostředkovává je rostlinám a je též schopna přeměňovat toxiny. Půda představuje základ pro velkou část celosvětové produkce potravin a je nezbytná pro produkci biomasy. Půda uchovává uhlík a může tím přispívat ke zmírňování změny klimatu.

5.13. Větší pozornost je třeba věnovat využívání půdy, které ovlivňuje fungování ekosystémů, a tím i poskytování ekosystémových služeb. Snižování obsahu živin v půdě, neudržitelné využívání půdy a roztržitost stanovišť v důsledku urbanizace a výstavby domů a silnic ohrožuje poskytování některých klíčových ekosystémových služeb a biologickou rozmanitost a snižuje odolnost Evropy vůči změně klimatu a přírodním katastrofám. Zároveň zhoršuje degradaci půdy a desertifikaci⁽¹⁷⁾. V zájmu nápravy uvedených problémů by měly být více zohledněny zásady uvedené v pokynech Evropské komise z roku 2012 týkajících se osvědčených postupů pro omezení zakrývání půdy, zmírnění jeho důsledků a jeho kompenzaci⁽¹⁸⁾.

⁽¹³⁾ https://en.wikipedia.org/wiki/Liebig%27s_law_of_the_minimum

⁽¹⁴⁾ Stanovisko EHSV Udržitelnější potravinové systémy, Úř. věst. C 303, 19.8.2016, s. 64.

⁽¹⁵⁾ <http://www.millenniumassessment.org/en/index.html>

⁽¹⁶⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

⁽¹⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/3-naturalcapital>

⁽¹⁸⁾ <http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/CS%20-%20Sealing%20Guidelines.pdf>

5.14. Funkce a ekosystémové služby půdy jsou témata, která právní předpisy řeší jen zřídka, neboť pro tyto služby neexistuje žádný trh a společností nejsou dostatečně uznány. V základním nařízení SZP týkajícím se přímých plateb například existuje několik odkazů na kvalitu půdy, toto nařízení však neobsahuje žádný odkaz na biologickou rozmanitost půdy a její součinnost s primární produktivitou. Vedle chemických a fyzikálních vlastností půdy závisí klíčové funkce půdy na stavu mikroorganismů a živočichů v půdě a na biologických procesech, jež jsou s nimi spojené, včetně vázání dusíku, ukládání uhlíku, filtrace vody a schopnosti vypořádat se s únikem živin. Aby mohl být využit plný potenciál půdy pro produkci potravin a ukládání uhlíku, je kromě vlastností půdy důležité rovněž zdraví kultur.

5.15. Ve stanovisku EHSV věnovaném přepracování SZP⁽¹⁹⁾ je uvedeno, že opatření v oblasti ochrany životního prostředí, změny klimatu a biologické rozmanitosti v rámci druhého pilíře SZP by se mohla více než doposud zaměřovat na ekosystémové služby zemědělců. Pokud jde o využívání půdy a země, měla by podpůrná opatření být zaměřena především na takové hospodaření s travními porosty a organickými půdami, které by podpořilo ukládání uhlíku v půdě. V zájmu půdy by obdělávání mělo být omezeno na minimum, ale vzhledem k hromadění živin na neobdělávaných plochách je určité obdělávání nutné, aby došlo k promísení živin až do oblasti kořenů a snížilo se riziko úniku živin. Schopnost půdy bránit úniku živin se snižuje taktéž v důsledku ztuhnutí půdy.

5.16. V některých regionech EU by měla být podpořena změna orné půdy na pastviny, snížení hustoty hospodářských zvířat na pastvinách při dodržování minimální hustoty zvířat, zachování rašelinišť a opatření zaměřená na omezování půdní eroze a na omezení desertifikace v suchých oblastech.

5.17. V některých regionech jsou největšími problémy, kterým zemědělství čelí, zachování biologické rozmanitosti na zemědělské půdě, další podpora udržitelných zemědělských postupů a zvyšování účinnosti produkce bez další intenzifikace hospodaření. Jiné regiony stojí před hlavním úkolem, kterým je snížit tlak na využívání půdy a přírodních ekosystémů. V jižních regionech je velkým problémem také nedostatek vody.

5.18. Tyto aspekty zemědělské produkce, které jsou velmi důležité pro ekosystém, musí být zohledněny při utváření a přepracování společné zemědělské politiky a dalších oblastí politiky.

Půda a změna klimatu

5.19. Vzhledem k tomu, že je půda největší pozemní zásobárnou uhlíku na pevnině⁽²⁰⁾, hraje důležitou roli při řešení problému změny klimatu a při ukládání uhlíku. V rámci mezinárodní ochrany klimatu je udržitelnému hospodaření s půdou přiznávána klíčová úloha, pokud jde o stabilizaci a zvyšování obsahu organických látek, které pomáhají zachovat funkce půdy a brání její degradaci. V souladu s Pařížskou dohodou o klimatu (COP 21) by měly být podporovány stávající a nové iniciativy s cílem vyvážit koloběh uhlíku v půdě tak, aby neohrožoval produkci potravin, jak je uvedeno v článku 2 uvedené dohody.

5.20. Podle zásady 9 světové charty o půdě⁽²¹⁾ Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) zajišťují všechny půdy ekosystémové služby, jež mají podstatný význam pro globální regulaci klimatu. EHSV navrhuje, aby zásady dobrovolných pokynů pro udržitelné hospodaření s půdou⁽²²⁾, jež FAO přijala v roce 2016, byly začleněny do opatření v rámci politiky EU s cílem zvýšit obsah uhlíku v půdě. Je třeba podporovat mimo jiné produkci biomasy, a to zlepšením přístupu k vodě (např. budováním zavlažovacích systémů při zohlednění místních environmentálních podmínek), omezením obdělávání na minimum, pastvinářským hospodařením, integrovanou produkcí, biozemědělstvím, střídáním plodin, pěstováním bobovitých rostlin, recyklací bioodpadu, kompostováním a vytvářením zimního rostlinného pokryvu na polích. S půdami bohatými na uhlík a travními porosty je třeba hospodařit udržitelným způsobem.

5.21. Nejvýznamnější iniciativy v oblasti změny klimatu je třeba podporovat na evropské úrovni. Nemělo by se však zapomínat na to, že situace týkající se půdy se mezi jednotlivými členskými státy velmi liší, a v souvislosti se stávajícími a novými opatřeními je tak třeba zohlednit regionální rozdíly.

⁽¹⁹⁾ Úř. věst. C 288, 31.8.2017, s. 10.

⁽²⁰⁾ V půdě je obsaženo dvakrát více uhlíku než v ovzduší a třikrát více než v rostlinách v průběhu vegetačního období.

⁽²¹⁾ <http://www.fao.org/soils-2015/news/news-detail/en/c/293552/>

⁽²²⁾ <http://www.fao.org/documents/card/en/c/5544358d-f11f-4e9f-90ef-a37c3bf52db7/>

Dostupnost údajů o půdě a jejich využívání

5.22. Při vytváření politiky v oblasti využívání půdy a při rozhodování by se měly více využívat údaje o půdě s cílem provádět politiky založené na faktech a za účelem plánování využívání půdy na celostátní, regionální a místní úrovni. Sdílení údajů by mělo být koordinováno podle dohodnutého regulačního rámce, přičemž je třeba respektovat vlastnictví údajů.

5.23. Zároveň je třeba zlepšit kvalitu a dostupnost údajů o půdě, zejména v oblastech, v nichž nebyl doposud prováděn dostatečný výzkum (například údaje o uhlíku v půdě). Ke zlepšení dostupnosti údajů jsou zapotřebí jasné krátkodobé i dlouhodobé cíle.

5.24. Abychom mohli zlepšit dostupnost údajů o půdě a podporovat jejich využívání, je třeba modernizovat půdní mapy a dále zvýšit minimální požadavky, jež musí členské státy splnit, pokud jde o prostorový rozsah půdních map. Je však třeba zohlednit problémy s mapováním půdy v některých regionech Evropské unie.

5.25. Na úrovni EU by mělo být schváleno harmonizované a trvalé monitorování půdy společně s omezeným počtem ukazatelů týkajících se změn ve stavu půdy a účinnosti opatření na ochranu půdy.

5.26. Zemědělci musí přijmout komplexní rozhodnutí týkající se jejich každodenního plánování produkce. Přesné zemědělství šetrné ke zdrojům, půdě a životnímu prostředí by bylo nemyslitelné bez použití informačních a komunikačních technologií. Nezbytným předpokladem k tomu je propagovat mezi zemědělci využívání digitálních řešení – s možnostmi a flexibilitou podle půdních a klimatických podmínek.

5.27. Potenciál přesného zemědělství může být realizován prostřednictvím integrace údajů o půdě, hnojivech, pesticidech, počasí a výnosu, což vyžaduje mimo jiné lepší dostupnost údajů obsažených ve vnitrostátních databázích a větší mobilitu a uživatelskou přívětivost. Měla by být podporována řešení, která zemědělcům v průběhu jejich každodenní práce umožní přístup k datům velkého objemu uloženým ve vnitrostátních databázích, a sice za pomoci softwarových řešení od veřejných nebo soukromých dodavatelů – a to i ve spolupráci s poradenskými službami. Dodavatelé softwaru musí mít například – se souhlasem dotčených osob – snadnější přístup k co nejpřesnějším údajům o zemědělské půdě a o půdních vzorcích. Údaje, které zemědělci vytvoří, by měly zůstat jejich vlastnictvím.

Rozvoj znalostní základny a využívání výzkumu a inovací

5.28. Věda hraje významnou úlohu při vytváření nových znalostí, při šíření inovací, při vývoji technologií a při stanovování podmínek pro udržitelné využívání země a půdy. EHSV souhlasí s doporučením vídeňského prohlášení o půdě (Vienna Soil Declaration) ⁽²³⁾, že by se věda o půdě měla soustředit do velké míry na vztahy mezi lidskou činností a půdou a jejich účinky na ostatní složky prostředí. Důležitá je rovněž spolupráce mezi vědou o půdě a příbuznými vědami.

5.29. V rámci programu EU Horizont 2020 byly vytvořeny relativně dobré možnosti pro financování výzkumu v oblasti půdy a produkce potravin, které by měly být zachovány i při přípravě 9. rámcového programu EU pro výzkum a inovace.

5.30. Zvláštní důraz je třeba klást na přenos výsledků výzkumu a vývoje do společností, což by zajistilo, aby země a půda byly využívány pro udržitelnou produkci potravin. EHSV vyzývá vědce, zemědělce, poradce a další zúčastněné subjekty, aby rozvíjeli spolupráci v této oblasti a aby využívali možností, které nabízí evropské inovační partnerství (EIP-AGRI).

⁽²³⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

5.31. Zemědělství ve stále větší míře používá různé biostimulanty ke zlepšení struktury půdy, výživové účinnosti rostlin a dodávek vody s cílem zvýšit výnosy a kvalitu úrody. Vzhledem k tomu, že každá půda je jedinečná a že se její složení neustále mění, není dopad používání biostimulantů na biologickou rovnováhu půdy dostatečně prozkoumán, a je tedy třeba, aby v této oblasti bylo provedeno více nezávislých studií.

Zvyšování povědomí

5.32. Aby se zvýšilo povědomí zemědělců, politiků, kteří přijímají rozhodnutí, a dalších zúčastněných subjektů o významu zemědělské půdy pro udržitelnou produkci potravin a pro poskytování ekosystémových služeb, je třeba vést rozsáhlou debatu, jež by zahrnovala širokou škálu zúčastněných subjektů a věnovala se stavu půdy a možnostem její ochrany. Větší informovanost pomůže zajistit větší investice do udržitelného využívání půdy a do výzkumu.

5.33. Na všech úrovních vzdělávacího systému musí být zvýšena informovanost o úloze půdy, přičemž by měla existovat možnost získat praktické zkušenosti. Při probírání otázek souvisejících s využíváním půdy a její ochranou by měly být používány moderní vyučovací metody.

5.34. Zvláště důležitou úlohu hrají opatření za účelem zvýšení informovanosti zemědělců o různém složení půdy, dobrém obhospodařování půdy, významu střídání plodin, hnojivech atd. V tomto ohledu je zásadní účast a zapojení poradenských služeb.

V Bruselu dne 18. října 2017.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Georges DASSIS
